

Ekonomik Kriz, 5 Nisan Katarları ve i 994 Yılı

Medya için hazırlanan, TMMOB'un Genel Ekonomik Konulardaki Görüş ve Değerlendirmesi

. Türkiye ekonomisi açısından 1994 yılı, son derece önemlidir. 24 Ocak 1980 kararları ile yaşanmaya başlanan süreç aradan geçen 14 yılın sonunda büyük bir krize ulaşmıştır, 5 Nisan 1994 Ekonomik Önlemler Uygulama Planı, 24 Ocak 1980 Kararları'ndaki anlayışı devam ettirmek, onu duze çıkarmak ve krizi aşmak için gündeme getirilmiştir.

Türkiye'de 14 yıldır ithaf ikameci sanayileşme modelinin terk edildiği ve ihracata dayalı, dışa dönük bir ekonomiye geçildiği sürekli vurgulanmıştır. Ancak başlangıçta kapasite kullanımının zorlanması ve kur politikaları ile oluşturulan ihracat artışı 1994'de durma noktasına gelmiştir.

ihmal edilmiş sanayileşme» üreimsiz bir ekonomi, rani: ekonomisi Türkiye'yi çok ciddi bir krize sürüklemiştir. Büyüyen kamu açıkları sürekli iç ve dış borçlarla kapatılmaya çalışılmış, borç ödemek için yeniden borçlanılmıştır. Kamu kesimi borçlanma gereği 1993 yılında GSMH'nin % 16.3'ü gibi çok yüksek bir orana ulaşmıştır. Yine, uygulanan kur politikaları, verimliliğin arşınlamaması, kalite iyileştirilmesinin yapılamaması sonucunda ihracatta: duraklama, ithalatta ise patlama yaşanım ıştır. 1993 yılında dış ticaret açığı 14.2 milyar dolara, cari işlem açığı ise 6,4 milyar dolara yükselmiştir. Diğer yandan, bir öğün me konusu yapılan Merkez Bankası rezervleri tümüyle sürekli sıcak para girişine dayanırılmış, ekonomimizde ortaya çıkabile-

cek olumsuzluklara karşı hiçbir önlem düşünülmemiştir, :

1994 yılı bütçesinde 192 trilyon açık ön görülmüş, ancak her yıl olduğu gibi bu yıl da açık öngörülenin çok üzerinde gerçekleşmiştir. 1994 yılı bütçesinin % 37'si, 819 trilyon lirası alınan borçların anapara ve faiz ödemelerine ayrılmıştır ve bu ödemeleri yapabilmek için yüksek faizle yeniden borçlanılmıştır. Görüldüğü gibi, tercih edilen ekonomik politikalar Türkiye yi bir iç ve dış borç batağına sürüklemiştir.

Kayıt dışı ekonomi, gün geçtikçe ekonomiyi etkilemeyi ve egemenliği altına almayı başarmıştır Kayıt dışı ekonominin 1993 yılında nBöen olduğu vergi kaybı 200 trilyon lira olarak hesaplanmıştır. Bu paranın 1994 için en az, iki misli olduğunu söylemek hiç de yanlış bir tahmin sayılmamalıdır... Kayıt dışı ekonominin boyutu Türkiye'yi spekülâtörler için bir kazanç cennetine dönüştürmüştür.

Yüksek enflasyon ve yanlış kur politikalarından dolayı Türk parasından kaçış başlamış, döviz tevdiat hesapları, Türk Lirası hesaplarının iki katına çıkmış, ekonomide yaşanan dolarizasyona adeta devlet öncülük etmiştir..

Öza! döneminden beri % 10lara düşürüleceği söylenen enflasyon üç haneli sayılara ulaşmıştır.

Ülke, gelir dağılımının en adaletsiz olduğu 5-10 ülke arasında yer almıştır.

Doğu ve Güneydoğu'daki olayları

önlemek için yapılan harcamalar 400 trilyon liraya ulaşmış, ülkenin bu ekonomik yükü kaldırması ise olanaksız hale gelmiştir.

Bütün bu sorunları birlikte değerlendirdiğimizde, yapısal özellikler sunan krizin 5 Nisan 1994 tarihli Ekonomik Önlemler Uygulama Planı gibi geçici önlemlerle, kolayca aşılabileceğini! sanmak mümkün değildir.

5 Nisan Kararları, özünde ekonomiyi daraltma, devleti küçültme mantığına dayandırılmıştır. Başarısı ekonomik yük ve özverinin toplumun her kesiminin "gücü" oranında taşınmasına bağlı olduğu gibi popülist bir söyleme dayandırılmış ise de,, uygulama ve toplumun çeşitli kesimlerine etkisi farklı olmuş, halk kesimleri olumsuz yönde etkilenmişlerdir.

Bütçe gelirlerinin artırılması KİT ürünlerine yapılan zamlara ve ücretli ve tarım kesimi dışında kalanlara bir defaya mahsus getirilen ek vergiye dayandırılmıştır. Yapılan zamlar ve fiyat artışları en çok ücretli çalışanlar etkilenmiştir.

Planda ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler ekonominin itici gücü olarak görülmüş, ancak yıl içinde önemli sayılabilecek bir ihracat artışı gerçekleşmemiştir.

Planda doğrudan ücretlerin dondurulmasından söz edilmemesine karşın, dolaylı biçimde,, ücretlerin bütçe sınırlarında tutulacağı ifade edilmiş ve uygulamalarda bu yönde olmuştur.

Planda KİTlerin özelleştirilmesine hız verileceği, olanak bulunmayanların ise kapatılacağı vurgulanmıştır. Özelleştirmedeki amaç, kamu açıklarını kapatmak ve bütçeye gelir sağlamak ola-

EKONOMİ

rak belirtilmiştir., Aradan geçen sürede, 24.11.1994 tarihinde 4046 Sayılı Özel-leştirme Yasası çıkarılmıştır. Ancak, uygulanması konusunda tartışmalar hala devam etmektedir,

Ekonomik kriz ve 5 Nisan Kararları» Birliğimizin üyelerini de olumsuz yönde etkilemiştir. 220 bin üyemizin 80 bini kamuda» önemli bir bölümü de özel sektörde ücretli olarak çalışmaktadır. Bu üyelerimiz uygulanan ücret ve istihdam politikalarından doğrudan etkilenmişler, reel gelirlerinde % 100'lük bir gerileme olmuş, önemli bir bölümü de işsiz kalmıştır. Yanlış eğitim politikası, eğitimde plansızlık nedeniyle zaten mühendis ve mimarlar arasında yaşanan işsizlik, 5 Nisan Kararları ile çok daha fazla artış göstermiştir.

Ekonominin daraltılması, yatırımların azaltılması ve durdurulması, ücretli çalışanlar kadar piyasada iş yapan mühendis ve mimarları da son derece olumsuz biçimde etkilemiştir. Piyasalardaki istikrarsızlık, öz kaynak yetersizliği, kredi maliyetlerinin yüksekliği vb. gibi nedenler iç hacimlerini daraltmış, iflasları yaygınlaştırmıştır.

EKONOMİK KRİZİN

NEDENLERİ VE ÖNLEMLER

Türkiye ikinci Dünya Savaşından sonra siyasi ve ekonomik olarak artan bir biçimde dışa bağımlılık sürecine girmiştir. Ekonomisi dış kaynak bulabildiği sürece ayakta kalabilmiş, ekonomik krizlerin yoğunlaşmasına koşut olarak siyasi krizler yaşamış ve hemen hemen her on yılda bir askeri darbeler gündeme gelmiştir.

Türkiye bu ekonomik bağımlılık ilişkisi içinde, büyük ölçüde dış kaynağa dayalı korumacı, ithal ikameci bir ekonomik modeli benimsemiştir. Gelişmeler, dış bağımlılığımızı, beklentilerin tersine daha da artırmıştır. Bu koşullarda patlak veren 1974 Petrol Krizi bütün dengeleri alt üst etmiştir.

24 Ocak 1980 kararları ülkenin içinde bulunduğu ağır krizi aşmayı hedeflemiştir. 12 Eylül Askeri darbesi bu yöndeki uygulamaların yapılabilmesi için gerçekleştirilmiş, 1982 Anayasası da bu politikalara süreklilik kazandırmak için hazırlanmıştır.

Bütün bu uygulamalara, yürütülen siyasi ve ideolojik propagandaya karşın, sistem kendisini yeni ley em emiş, sorunlar aşılamamıştır. Yaşanan yapısal, sistemden kaynaklanan vs süreklilik gösteren kriz karşısında uygulanamayan tüm geçici önlemler, sorunun çözümünden çok ertelenmesini sağlamış, ysm ve daha ağır krizlerin bir anlamda temellerini oluşturmuştur.

Yapısal özellikler sunan krizin 5 Nisan Kararları gibi geçici önlemlerle, aşılabilmesi mümkün değildir.

Bugün globalleşme, küreselleşme söylemi çerçevesinde, ekonominin motoru olan sanayi gözard'ı edilmiştir. Ülkenin kalkınmasına yönelik bir sanayileşme politikası oluşturulamamış, uluslararası değişime eklenmenin aracı olarak gündeme giren özelleştirme, ekonomik krizin alternatifsiz tek çözümü olarak sunulmuştur. Bu kaos ortamında Türkiye-AET Anlaşması'nın bir parçası olan Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi süreci, 1995 yılı sonunda bitirilmesi gereken bir oluşum olarak önümüze konulmaktadır, söz konusu oluşumun ülke sanayine ve ekonomisine olduğu kadar, çalışanlara etkileri yeterince araştırılıp, tartışılabilmiş değildir.

Sonuç olarak, Türkiye hıza rant ekonomisinden uzaklaşmalı, üretim ekonomisine yönelmelidir, Türkiye nüfusunun fazlalığı, yalnız tarım ve hizmetler kesiminde bluturulacak istihdam ile işsizlik sorununun çözümünde yetersiz kalacaktır. Bu nedenle, sanayileşme, teknolojinin yerli üretimine yönelme, bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

1995 YIU ENFLASYON BEKLENTİLERİ

Hükümetin % 22,5 olarak ilan ettiği 1995 yılı enflasyon hedefini gerçekçi olarak değerlendirmek mümkün değildir. Uzun yıllar % 60-70'e oturtulmuş enflasyon oranı 5 Nisan Kararları'ndan sonra üç haneli sayılara yükseltildi. Enflasyonun eskiden olduğu gibi % 60-70'lere çekilmesini bile, son derece zor görüyoruz.

Enflasyon artık uzun yıllardır uygulanan ve tercih edilen bir politika olmuştur. Önlemek istenmemektedir. Dolaylı bir vergi, sermaye birikiminin ve emek-sermaye arasındaki dengeleri sermaye lehine düzenlemenin önemli bir aracı olarak görülmektedir. Bugün enflasyona ciddi bir mücadele yapıldığı söylenemez. Dolayısıyla düşmesi beklenmemelidir.

GÜMRÜK BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Türkiye-AET anlaşmasının bir parçası olan Gümrük Birliği'nin gerçekleşme süreci, 1995 yılı sonunda bitirilmesi gereken bir oluşum olarak önümüze konulmuştur.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinin ekonomimize olan etkilerini şöyle sıralayabiliriz:

- Büyük bir dünya pazarı ile entegre olma yolu açılabilir
- Yabancı sermaye ve teknoloji girişi artabilir.
- Ürün çeşitliliği ve kalite yükselmesi olabilir.
- Ancak;
- İthalat, artacağından döviz gereksinimi de artacaktır.
- Rekabete dayanamayan işletmeler kapanacaktır.
- İstihdamda önemli kayıplar söz konusu olacaktır.
- Gümrük ve eş etkili korumaların kaldırılması ve 3. ülkelere karşı azaltılması

EKONOMİ

mas i nedeniyle devletin ithalattan doğan vergi ve resim benzer gelirlerinde kayıplar olacaktır.

Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi durumunda Türk sanayi sektörü, sanayileşmiş ve teknolojik açıdan Türkiye'den ileri konumda olan Avrupa ülkelerinin rekabeti ile karşı karşıya kalacaktır.

Türkiye» Avrupa Birliği normlarına paralel teşvik mevzuatı oluşturmak durumundadır Avrupa Birliği ve GATT mevzuatında AR-GE alanlarına yönelik teşvikler, uluslararası platformlarda davalı edilemez sübvansiyonlar sınıfına girmektedir. Bu anlamda, Türkiye bu olanaklardan yararlanarak teknolojik gelişmeyi hızlandıracak, kalite ve standardı yükseltecek AR-GE çalışmalarını teşvik etmek durumundadır. Burada amaçlanan, firmaların salt AR-GE harcamalarını karşılamak değil, bunun ötesinde, yardımın teşvik edici bir etkisinin olmasını sağlamaya çalışmaktır.

Ülke ekonomisindeki rolleri giderek artmakta olan ve dinamik bir yapıya sahip olan küçük ve orta boy işletmeler de önemli bir rekabetle karşı karşıya kalacaklardır. Söz konusu işletmelere destek amacıyla KOBİ'lerin kurulması ya da yatırımları için sübvansiyon, düşük faizli kredi veya devlet kredilerine izin verilmektedir. KOSGEBE burada önemli ölçüde eğitici, yönlendirici olma görevi düşmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği ile Fikri ve Sınai Mülkiyet, Patentler ve Rekabet Yasaları alanında eşdeğer bir biçimde düzenlemeleri gerçekleştirmek yükümlülüğü ile karşı karşıyadır. Standart dışı ürün ve malların ülkemize girişi ülkede üretilen malların Avrupa Birliği standartlarına uygunluk belgesi alması ve serbest dolaşıma girmelerini sağlamak amacıyla UİUSA Akreditasyon Konseyi ve Akredite Laboratuvarlarının oluşturulması zorunludur.

Bütün bu açıklamaları, mühendislik ve mimarlık hizmetleri ile doğrudan ilgili olarak görüyor ve değerlendiriyoruz. Gümrük Birliği ekonomimizi, sanayimizi ne ölçüde etkileyecek ise mühendislik ve mimarlık hizmetlerini de o ölçüde etkileyecektir,

MÜHENDİSLER VE MİMARLAR NE İSTİYOR

TMMOB kamuda çalışan yaklaşık 80 bin mühendis vs mimar üyesi için iki ayı aşkın bir süredir yoğun bir eylem programı uygulamıştır. Bizi bu eylemlere yöneltten başlıca nedenler şunlardır:

- Ülkenin yatırım, üretim, sanayileşme ve kalkınmasının en temel unsuru mühendis ve mimarlardır. Kamuda çalışan mühendis ve mimarların içinde buldukları ekonomik ve sosyal durum, son yıllarda uygulanan ekonomik politikaları sonucu üretimi-süreçlerindeki konularına, üstlendikleri sorumluluklara ve sahip oldukları eğitime uymayan bir düzeye gerilemiştir.

- Milyarlarca liralık yatırımların sorumluluklarını üstlenen, denetleyen, hakedişlere imza koyan mühendis ve mimarlar, bugün ailelerini insanca, yaşatacak. asgari gelir düzeyine bile sahip değildir. Bu yakaşmaları, devlet kaynaklarının yetersizliği, devletin tasarruflu olması veya enflasyonu denetim altına alıcı bir önlem olarak kabul etmek mümkün değildir. Bütçesini sağlam, kaynaklara dayandıramayan, diğer yandan en yüksek bütçe paylarını uzun yıllardır iç ve dış borç ile faiz ödemelerine ayıran hükümetlerin ileri sürdükleri bu gerekçeleri haklı bulmak da söz konusu değildir.

TMMOB olarak kamuda çalışan mühendis ve mimarların ekonomik sorunlarının çözümünün toplu sözleşme-grevli sendikal hakların tanınması olduğunun bilincindeyiz. İçinde bulunulan koşullarda son derece önemli gördüğümüz:

müz: somut önerilerimiz ise şunlardır:

1) Bugün birçok meslek grubuna (örneğin, hakim, savcılar,, mülki idari, personel, askeri personel vb. gibi) tazminat ödenmektedir. Yapılacak düzenleme ile mühendis ve mimarlara da bir mühendislik-mimarlık tazminatı ödenmelidir. Uygulamaya konulacak bu tazminat, Genel İdari Hizmetler Sınıfında yönetici konumunda görev yapan mühendis ve mimarlar da kapsamlı ve Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmeli,

2) Teknik-Hizmetler Sınıfı kapsamında mühendis ve mimarlara ödenen ÖZEL HİZMET TAZMİNATLARI'nın tavanı, gerekli düzenlemeler yapılarak en az % 100'e yükseltilmelidir. Bu düzenleme ile birlikte özel hizmet tazminatlarının emekli maaşlarına yansıtılan oranı da yükseltilmeli ve böylece emeklilerin mağduriyetleri önlenmelidir

3) Halen uygulanmakta olan EK GÖSTERGELER ise, birinci derecede görev yapan mühendis ve mimarlar için en az 7500 olmak üzere yükseltilecek kadro derecelerine göre yeniden düzenlenmelidir.

4) İŞ GÜÇLÜĞÜ, İŞ RISKİ ve TEMİNİNDE GÜÇLÜK ZAMMI gibi ek ödemelerin gösterge puanlarında ve katsayılarında, uzun yıllardır tatmin edici bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu konuda yeni bir düzenlemeye gidilerek, gösterge puanları ve katsayılar* anlamlı olacak bir biçimde artırılmalıdır.

5) Sözleşmeli Personel Statüsü'nde çalışan mühendis-mimarların durumları da, 657 Sayılı Yasa kapsamında çalışanlar için yapılacak iyileştirmeye uyumlu hale getirilmelidir.

6) Kapsam dışı personel uyu lamasına son verilerek bu statüde çalışanların toplu sözleşmelerden faydalanmalarını sağlanmalıdır,

7) Geçici statüdeki mühendis ve mimarlar kadroya alınarak, iş güvencesine kavuşturulmalıdır.